

LA MARGINALITAT ASSUMIDA

Durant tota la dècada dels setanta, Iván Zulueta no va deixar de filmar amb la seva càmera de súper-8, completament al marge de les estructures oficials i sempre fent la guerra pel seu compte. És un allunyament que es pot considerar induït i recíproc per les dues parts, sense que els productors convencionals, d'una banda, ni Zulueta, per la seva, gastin gaires energies per posar remei a aquesta situació. Així, els seus contactes amb el cinema comercial (bé a través de col·laboracions amb amics bé dissenyant cartells) semblen obeir únicament a raons estrictament gastronòmiques.

La seva trajectòria, però, amb prou feines troba punts d'abast amb els treballs més sistematitzats d'altres cineastes que s'inscriuen amb més nitidesa en el camp de l'avantguarda experimental; d'altra banda, ell mateix tampoc fa gaires esforços per homologar-se al costat dels directors joves que aspiren a jugar les seves cartes dins de la indústria. Es torna a trobar, per tant, en terra de ningú, a mercè dels vents que baten amb desordre la seva pròpia vida enmig d'aquesta solitària independència a la qual mai no ha pogut renunciar.

TEA FOR TWO (1978)

Rodat a Villabona (on també es va filmar *La fortuna de los Irureta*), aquest curtmetratge mut en súper-8 té com a protagonistes el pintor Vicente Ameztoy i Virginia Montenegro. Comença amb unes imatges dels quadres de l'artista i després el segueix per la muntanya fins que es troba amb una misteriosa dama de negre. La segona part es desenvolupa a l'interior de la casa, on mentre la dona s'aixeca i prepara l'esmorzar, el pintor es vesteix de dona (també de negre) i comença a insinuar-se de manera provocativa.

Es tracta, per tant, d'una nova història de transvestisme, però el seu acabat i la seva formulació són molt elementals i una mica matussers en relació amb els altres films de Zulueta. Es podria dir que es tracta d'un típic rodatge entre amics en què s'improvisa sobre la marxa i manca un muntatge posterior, per elemental o succint que sigui.

LA TAQUILLERA (1978)

Amb la idea de muntar en un sol pla fix diversos esquetxos protagonitzats per la taquillera d'un cinema, Zulueta comença a rodar amb Virginia Montenegro alguns diàlegs escrits per a aquesta ocasió. Les situacions esbossades descriuen les reaccions d'aquesta empleada enfront dels requeriments del públic que s'acosta a la taquilla per treure les seves entrades o per sol·licitar alguna informació.

Els fragments rodats, a falta de ser muntats i seleccionats, apunten la idea d'una divertida i sarcàstica recreació de determinades situacions més o menys habituals a la taquilla d'un cinema, per bé que vistes des de l'òptica d'una taquillera realment molt singular i que, en certs aspectes, sembla escapada de la fauna particular d'Almodóvar. Encara que els plans existents estan sonoritzats, el seu estat actual és el d'un material brut i la pel·lícula s'ha de considerar totalment inacabada.

COMPLEMENTOS (1976)

El que en realitat s'amaga sota aquest títol no és una obra unitària com a tal, sinó els diferents components d'una «primera part» d'un programa cinematogràfic en una sala d'exhibició com es feia abans; és a dir, un No-Do, un curtmetratge, els anuncis del descans i el tràiler d'una pròxima estrena. Se suposa que després de tot això es projectava la pel·lícula base. Però anem per parts:

A) NA-DA. Com el seu propi títol pot fer esperar (en castellà), es tracta d'una paròdia sarcàstica del No-Do, en la qual conflueixen un comentari en off (extret d'un noticiari real) i unes imatges que topen frontalment amb el comentari d'una manera força divertida i amb una mala llet saludable. També s'hi inclou una al·lusió directa a les salvatges agressions al carrer de la ultradreta feixista espanyola: Will More apareix en pantalla exhibint totes les seves dents cosides amb ferros mentre la veu del locutor anuncia «els nostres estimats incontrolats segueixen trencant les boques de petits indesitjables».

B) AQUARIUM. Es tracta d'una versió reduïda i condensada (tan sols sis minuts) de l'Aquarium original i complet. Les seves imatges estan refilmades de l'anterior.

C) DESCANS I ANUNCIS. Es proposa a l'espectador que «visiti algun bar» i, tot seguit, se li ofereixen una sèrie d'espots publicitaris també paròdics. L'últim de tots, sense paraules i només amb música, és la filmació —en primeríssim pla fix i sostingut— d'una injecció d'heroïna al llarg de tota la seva cerimònia preliminar i de la seva immediata, llarga i reiterada execució sobre la vena, amb el consegüent bombament de sang mitjançant la coneguda xeringa. Aquesta és una de les imatges més brutals i pertorbadores que hagi filmat Iván Zulueta. En atrevir-se a anomenar visualment l'innominable, el director proposa la contemplació d'una realitat en brut, sense maquillatges i sense el·lipsis edulcorants.

D) TRÀILER. S'anuncia la immediata presentació de *Mi ego está en Babia*, de la qual s'ofereix un extracte de les seves imatges al mateix temps que la veu en off fa la propaganda: «Si vostè és esquizofrènic, o simplement s'ha enamorat alguna vegada de si mateix, aquesta és la seva pel·lícula... Una al·lucinant comèdia plena de sexe, candor i ximpleria.»

LA FORTUNA DE LOS IRURETA (1964)

Aquest melodrama paròdic, mut i una mica esperpèntic és la pel·lícula més antiga conservada per Zulueta de totes les seves, encara que li és impossible datar amb exactitud la partida de naixement de les seves imatges, que es van quedar a Villabona i van signades per un enigmàtic «Iguanodón». La còpia original es troba en molt mal estat, fins al punt que no sembla aconsellable que passi per les dents del projector, la qual cosa ha fet necessària la seva reconversió a suport vídeo per facilitar l'accés a les seves entranyes.

El nucli de l'argument és la vida d'Andoni, un pagès que emigra als Estats Units, s'enriqueix i després torna al poble per casar-se. Després del naixement de la seva filla, aquesta és pretesa per un curiós pageset hippy; després es creuen pel mig la criada i el seu amant, una bruixa

dolenta, una fada bona i una discutida herència (en probable al·lusió a la família del seu propi pare, que havia tingut possessions a ultramar). Zulueta demostra aquí una certa desimboltura narrativa (sobretot en els primers cinc minuts, plens d'inventives i el·lipsis contundents) i una afició desmesurada —i gairebé sempre gratuïta— per la utilització del zoom. [...]

MI EGO ESTÁ EN BABIA (1975)

Amb el material original a partir del qual s'havia filmat *Babia*, i amb seqüències rodades al llarg d'una altra canícula a Eivissa, Zulueta compon una mica més tard una versió ampliada que dona lloc a un migmetratge, també en súper-8 i titulat *Mi ego está en Babia*. El dilatat procés d'elaboració i reconsideració de la seva estructura definitiva ha fet que romangués rodat i sense muntar durant força temps, que hagin existit diverses versions diferents (almenys dues) i que, en realitat, segueixin pendents d'incorporació uns títols de crèdit específics que Zulueta té filmats expressament, per la qual cosa la cinta conserva encara els rètols inicials que es van fer per sortir del pas.

La seva història narra les aventures que Will More (també anomenat així en la ficció) explica a una amiga seva i que li passen a ell quan arriba a «una illa típicament mediterrània» i és rebut al port per milers de xineses. Aquestes dones el porten a casa seva, l'omplen d'atencions i li expliquen un relat sobre el seu propi «ego», al qual es dedica a buscar ansiosament. Així és com arriba a un «palau meravellós», on es troba amb una mena d'odalisca hermafrodita que li materialitza la imatge del seu «altre jo» i li proposa, al seu torn, una nova història: quan acaba de viure aquesta última, encara més fantàsica que tot l'anterior, comença a relatar de nou la seva vida amb les xineses i així torna finalment al punt de partida [...]

Herederó, Carlos F. (1989). «Iván Zulueta, la vanguardia frente al espejo». Madrid: Ed. Festival de Cine de Alcalá de Henares, pàg. 128-167